

# TEOZOFIA A TOLSTOJ

## RUDOLF STEINER

### GA 53

Táto prednáška je piatou prednáškou zo série s názvom: *Pôvod a určenie ľudstva* V súbornom vydaní diel Rudolfa Steinera má zväzok s nemeckými textami názov *Ursprung und Ziel des Menschen*. Pozri nemecký text v *Nachrichtenblatt*, Vol. 23 (1946) č. 20 - 22; tiež v *Gegenwart*, zv. XVIII, č. 2 (máj 1956) a *Grundbegriffe der Geisteswissenschaft* (zv. 53 v bibliografickom prehľade, 1961). Táto prednáška je známa aj pod názvom: *Tolstoj a misia slovanských národov*.

3. novembra 1904, Berlín

Preložila Dorothy S. Osmondová

*Život a forma* sú dva princípy, ktoré nás musia viesť cez labyrint prejaveneho sveta, v mnohých formách sa život navždy mení a prejavuje sa v mnohorakej rozmanitosti. Život by sa nemohol prejavovať navonok ani prezentovať vo svete, ak by sa nemal objavovať v

neustále nových podobách. Forma je zjavením života. Ale všetok život by zanikol, stratil by sa v strnulosti formy, keby sa stále znova nestal zárodkom pre budovanie nových foriem zo starých. Semeno rastliny vyrastie do rozvinutej formy rastliny a táto rastlina sa musí opäť stať semenom a dať novú formu existencie. Tak je to všade v prírode a tak je to aj v duchovnom živote človeka. V duchovnom živote človeka a ľudstva sa menia aj formy; život sa udržiava prostredníctvom foriem nekonečnej rozmanitosti. Ale život by stratil všetku silu, keby sa formy večne neobnovovali, keby nevyvieral nový život ako semeno zo starých foriem. Tak ako sa v priebehu ľudských dejín menia epochy, tak aj my vidíme, ako sa počas týchto epoch mení život v nekonečne rozmanitých podobách. V prednáške *Teozofia a Darwin*<sup>1</sup> počuli sme o rôznych formách, v ktorých sa civilizácie ľudstva prejavili. Počuli sme niečo o formách, ktoré existovali v starovekej védскеj civilizácii v Indii, neustále sa meniacej cez starodávnu perzskú, chaldejsko-babylonskú-asýrsko-egyptskú, grécko-rímsku a nakoniec cez kresťanskú civilizáciu až do našej doby. Dôležitým bodom duchovného rozvoja v našej dobe je však to, že spoločný život stále viac prúdi do vonkajších foriem, preto ho možno nazvať epochou foriem, epochou, v ktorej sa každý človek učí zasvätiť svoj život formulár.

Kamkoľvek sa pozrieme, vidíme prevahu formy. Darwin je toho najskvelejším príkladom. Čo to bolo, čo Darwin vo svojej teórii skúmal a odkázal ľudstvu? Vznik a zmena foriem zvierat a rastlín v boji o existenciu. To potvrdzuje, že pozornosť vedy je upriamená na vonkajšiu formu, A čo otvorene vyhlásil Darwin? Tvrdil, že rastliny a živočíchy žijú svoj život v najrozmanitejších formách, ale pôvodne podľa jeho presvedčenia existovali formy, ktorým život vdýchol Stvoriteľ svetov. Toto hovorí sám Darwin. Jeho oči sú upriamené na vývoj foriem, vonkajšej formy, a on sám cíti, že nie je možné preniknúť do toho, čo tieto formy naplňa životom. Berie tento život ako samozrejmosť a nesnaží sa ho vysvetliť.

Uvažujme o živote v inej oblasti, v oblasti umenia. Spomeniem len jeden charakteristický jav, v jeho najradikálnejšej podobe. Akú búrku prachu vyvolalo v sedemdesiatych a osemdesiatych rokoch minulého storočia heslo *Naturalizmus*! Nemyslím to v žiadnom hanlivom zmysle, pretože toto heslo je úplne v súlade s charakterom našej doby. Naturalizmus sa opäť objavil vo svojej extrémnej forme u Francúza Zola. Jeho opisy ľudského života sú silné a veľkolepé. Napriek tomu sa jeho pohľad nezameriava na samotný ľudský život, ale na formy, v ktorých sa prejavuje. Ako sa život prejavuje v baniach, v továrňach, v mestských štvrtiach,

kde nemravnosť ničí ľudí a tak ďalej. Zola opisuje všetky tieto rôzne prejavy života a v podstate to isté robia všetci prírodovedci. Ich pozornosť sa nezameriava na život samotný, ale na formy, v ktorých sa život prejavuje. – A teraz pomyslite na našich sociológov, ktorí sa zaoberajú podrobným popisom foriem, ktoré život na seba nadobudol a v budúcnosti by mal nadobudnúť. Chytlivé frázy o materialistickom ponímaní dejín a o materializme sú veľa dôkazov. Aký je však prístup sociológov? Nezaoberajú sa dušou človeka, jeho najvnútornejším duchom. Študujú vonkajší život, ako sa prezentuje v oblasti ekonomiky, ako sa darí obchodu a priemyslu v tom či onom okrese a ako je ľudská bytosť v dôsledku týchto konfigurácií života povinná existovať. Tak študujú sociológovia život. Hovoria: Etika a myšlienka morálky nie je naša vec! Vytvorte lepšie vonkajšie podmienky pre ľudské bytosti a životná úroveň sa automaticky zlepší. – na základe marxizmu moderná sociológia vyhlásila, že v ľudskom živote majú prvoradý význam vonkajšie formy ekonomického života, nie sily ideí. Aký je však prístup sociológov? Nezaoberajú sa dušou človeka, jeho najvnútornejším duchom. Študujú vonkajší život, ako sa prezentuje v oblasti ekonomiky, ako sa darí obchodu a priemyslu v tom či onom okrese a ako je ľudská bytosť v dôsledku týchto konfigurácií života povinná

existovať. Tak študujú sociológovia život. Hovoria: Etika a myšlienka morálky nie je naša vec! Vytvorte lepšie vonkajšie podmienky pre ľudské bytosti a životná úroveň sa automaticky zlepší. – na základe marxizmu moderná sociológia vyhlásila, že v ľudskom živote majú prvoradý význam vonkajšie formy ekonomického života, nie sily ideí. Aký je však prístup sociológov? Nezaoberajú sa dušou človeka, jeho najvnútornejším duchom. Študujú vonkajší život, ako sa prezentuje v oblasti ekonomiky, ako sa darí obchodu a priemyslu v tom či onom okrese a ako je ľudská bytosť v dôsledku týchto konfigurácií života povinná existovať. Tak študujú sociológovia život. Hovoria: Etika a myšlienka morálky nie je naša vec! Vytvorte lepšie vonkajšie podmienky pre ľudské bytosti a životná úroveň sa automaticky zlepší. – na základe marxizmu moderná sociológia vyhlásila, že v ľudskom živote majú prvoradý význam vonkajšie formy ekonomického života, nie sily ideí. ako sa darí obchodu a priemyslu v jednom alebo druhom okrese a ako je ľudská bytosť v dôsledku týchto konfigurácií života povinná existovať. Tak študujú sociológovia život. Hovoria: Etika a myšlienka morálky nie je naša vec! Vytvorte lepšie vonkajšie podmienky pre ľudské bytosti a životná úroveň sa automaticky zlepší. – na základe marxizmu moderná sociológia vyhlásila, že v ľudskom živote majú prvoradý

význam vonkajšie formy ekonomického života, nie sily ideí. ako sa darí obchodu a priemyslu v jednom alebo druhom okrese a ako je ľudská bytosť v dôsledku týchto konfigurácií života povinná existovať. Tak študujú sociológovia život. Hovoria: Etika a myšlienka morálky nie je naša vec! Vytvorte lepšie vonkajšie podmienky pre ľudské bytosti a životná úroveň sa automaticky zlepši. – na základe marxizmu moderná sociológia vyhlásila, že v ľudskom živote majú prvoradý význam vonkajšie formy ekonomického života, nie sily ideí. Vytvorte lepšie vonkajšie podmienky pre ľudské bytosti a životná úroveň sa automaticky zlepši. – na základe marxizmu moderná sociológia vyhlásila, že v ľudskom živote majú prvoradý význam vonkajšie formy ekonomického života, nie sily ideí. Vytvorte lepšie vonkajšie podmienky pre ľudské bytosti a životná úroveň sa automaticky zlepši. – na základe marxizmu moderná sociológia vyhlásila, že v ľudskom živote majú prvoradý význam vonkajšie formy ekonomického života, nie sily ideí.

To všetko naznačuje, že sme dosiahli fázu evolúcie, keď sa pozornosť sústreďuje predovšetkým na formy vonkajšej existencie. Ak si spomeniete na najväčšieho spisovateľa súčasnosti, pochopíte, ako je jeho pohľad upretý na formy vonkajšej existencie, pretože keďže je naplnený aj najvrúcnejším citom pre život duše, pre

slobodný vnútorný život, bol týmito vonkajšími formami existencie zredukovaný na zúfalstvo. Mám na mysli Henrika Ibsena.<sup>2</sup> Je to ten, kto zobrazuje život v najrozmanitejších podobách, ktorý nám ukazuje, ako život vo forme vždy vyvoláva prekážky, ako sa duše rozpadávajú a sú ničené formami, ktoré život na seba berie. Spôsob, akým uzatvára báseň *Keď sa mŕtvi prebudíme*, je symbolom prevládajúceho zabudnutia duše nájsť ducha. Je to, ako keby Ibsen chcel povedať: My ľudia modernej civilizácie sme úplne uväznení vo vonkajšej forme života, ktorú tak často kritizujeme... a keď sa prebudíme, ako sa nám život duše predstavuje v tesnej blízkosti? pletené formy spoločnosti a myslenia na Západe? – To je základný trend v Ibsenových dramatických dielach.

Určité baterky sa teraz hodili na formovú kultúru Západu. Pri uvažovaní o darvinizme sme videli, ako je táto kultúra spätá s vonkajším, mechanickým životom prírody a ako je duša pripútaná k prísne ohraničeným formám života a spoločnosti. Videli sme, ako sa tento stav vecí dosiahol pomaly, ako naša Piata rasa (Árijská rasa), počnúc spiritualitou starej védскеj kultúry, ktorá priamou víziou rozpoznala, že život je naplnený dušou, prešla perzskou rasou, chaldejsko-babylonsko-egyptské kultúrne epochy a potom cez grécko-rímsku kultúru s jej názorom – zdieľaným aj gréckymi filozofmi

– že celá príroda je oduševnená. Giordano Bruno ešte v 16. storočí rozpoznal život, ktorý naplňa celú prírodu, celý vesmír a veľký svet hviezd. Ale v neskorších časoch, život sa úplne zamotal do vonkajšej formy. Toto je najnižšie stanovisko. Opäť to nehovorím v hanlivom zmysle, pretože každé stanovisko je nevyhnutné. To, čo robí rastlinu krásnou, je vonkajšia forma, ktorá vychádza zo semena. Náš kultúrny život sa všetkými možnými spôsobmi externalizoval. Je to nevyhnutne tak a najmenej zo všetkého by bolo vhodné, aby teozofovia kritizovali. Tak, ako bola kedysi potrebná kultúra presiaknutá duchom a životom, je nevyhnutná aj formová kultúra pre náš vek. Vo vede máme darwinovský pohľad, v umení naturalistický a v sociológii kultúru formy. to, čo vychádza zo semena. Náš kultúrny život sa všetkými možnými spôsobmi externalizoval. Je to nevyhnutne tak a najmenej zo všetkého by bolo vhodné, aby teozofovia kritizovali. Tak, ako bola kedysi potrebná kultúra presiaknutá duchom a životom, je nevyhnutná aj formová kultúra pre náš vek. Vo vede máme darwinovský pohľad, v umení naturalistický a v sociológii kultúru formy. to, čo vychádza zo semena. Náš kultúrny život sa všetkými možnými spôsobmi externalizoval. Je to nevyhnutne tak a najmenej zo všetkého by bolo vhodné, aby teozofovia

kritizovali. Tak, ako bola kedysi potrebná kultúra presiaknutá duchom a životom, je nevyhnutná aj formová kultúra pre náš vek. Vo vede máme darwinovský pohľad, v umení naturalistický a v sociológii kultúru formy.

V tomto bode sa musíme zastaviť a položiť si otázku: Čo sa podľa princípov duchovnej vedy musí stať, keď je *forma* skutočne prítomná? Musí byť *obnovená*, musí byť opäť naplnená novým kľúčiacim životom!

Tí, ktorí z tohto hľadiska študujú Zolovho súčasníka *Tolstého* pozorne a nezaujate, nachádzajú v Tolstom umelca, pozorovateľa rôznych typov medzi ruským ľudom – typ ruského vojaka, bojový typ opísaný vo *Vojne a mieri* a neskôr v *Anne Karinine* – kľúčová poznámka celkom odlišná od tej, ktorá prevláda v naturalizme Západu. Tolstoj všade hľadá niečo iné. Opisuje vojaka, úradníka, človeka patriaceho k nejakej spoločenskej triede, rodine či rase... ale všade hľadá dušu, živú dušu, ktorá sa prejavuje v jednom a vo všetkých, hoci nie v Rovnakým spôsobom. Zobrazuje jednoduché, priamočiare fungovanie duše - ale v rôznych fázach a v rôznych formách. Čo je život vo svojich rozmanitých podobách, v tisícnásobnej rozmanitosti? – to je základná otázka, ktorá sa tiahne Tolstého dielami. A potom je schopný pochopiť život, aj keď sa zdá, že sám zanikne v smrti. Smrť je stále veľkým

kameňom úrazu pre materialistický pohľad na svet. Ako môže človek, ktorý považuje len vonkajší hmotný svet za skutočný, pochopiť zmysel smrti, ako môže ovládnuť život, keď smrť stojí na jeho konci ako bariéra a naplňa ho úzkosťou a hrôzou? Aj ako umelec Tolstoj prekonal toto stanovisko materializmu. V románe *Na Smrti Ivana Iljiča* je vidieť, akým umením sa materializmus vo svojej extrémnej podobe vymyká, aká je v tejto postave Ivana Iljiča úplná vnútorná zhoda. Máme pred sebou chorého človeka, nie chorého na tele, ale na duši. Vo všetkom, čo Tolstoj hovorí, je jedno jasné: nie je toho názoru, že v tele prebýva duša, ktorá nemá nič spoločné s telom; z jeho slov je zrejmé, že telesnú stavbu považuje za vyjadrenie života duše; duša, keď je sama chorá, spôsobuje chorobu v tele; je to duša, ktorá prúdi cez žily tela. Toto je zobrazenie toho, ako si život príde na svoje. A tu nachádzame pozoruhodné chápanie smrti, nie ako teórie alebo dogmy, ale v živote *pocitov*. Toto poňatie duše umožňuje myslieť na smrť nie ako na koniec, ale ako na vyliatie osobnosti do vesmíru, splynutie do nekonečna a znovuobjavenie seba samého vo veľkom prvotnom Duchu sveta. Problém smrti tu umelec rieši úžasným spôsobom. Smrť sa stala požehnaním v živote. umierajúci človek cíti premenu z jednej formy života na druhú.

Ako súčasník prírodovedcov v oblasti umenia bol Lev Tolstoj tým, kto hľadal život, hľadal hádanku života v jeho rôznych podobách. Táto hádanka života – vo svojom vedeckom aj náboženskom aspekte – ležala v samom strede jeho duše, v samom jadre jeho myslenia a cítenia. Snažil sa pochopiť túto hádanku a hľadal život všade, kde ho stretol. Preto sa stal prorokom novej éry, ktorá musí nahradiť tú našu, éry, ktorá na rozdiel od trendu prírodných vied opäť zažije a pozná realitu života. V celom Tolstého úsudku o západnej kultúre vidíme vyjadrenie ducha, ktorý predstavuje svieži, detský život, ducha, ktorý sa snaží vložiť tento život do vyvíjajúceho sa ľudstva, ducha, ktorý sa nemôže uspokojiť so zrelým, nie príliš zrelá kultúra prejavujúca sa vonkajšími formami. To naznačuje povahu Tolstého antagonizmu voči západnej kultúre. Z tohto hľadiska kritizuje formy spoločnosti a života – vlastne všetko ostatné – súčasné na Západe; toto je uhol pohľadu, na ktorom je založený jeho úsudok.

V darwinizme, ako sme počuli, sa západnej vede podarilo pochopiť *formy* života. Ale sám Darwin vyhlásil, že nie je schopný pochopiť nič zo života, ktorý postuluje ako danú realitu. Celá západná kultúra je založená na pozorovaní formy – vonkajšej formy vo vývoji minerálov, rastlín, zvierat, človeka. – Otvorte akúkoľvek knihu o západnej vede a zistíte, že je to forma, ktorá sa

všade dostáva do popredia. Západní výskumníci sami vyhlásili, že sú konfrontovaní s hádankou života a nedokážu ju pochopiť. Stále a znova, keď sa od vedcov očakávajú informácie o živote, počujeme slová: *Ignoramus, ignorabimus* (nevieme, nikdy sa to nedozvieme). Veda je schopná povedať niečo o tom, ako sa život prejavuje vo formách, ale nevie nič o fungovaní života samotného. Zúfa si, že dokáže vyriešiť túto hádanku a len hovorí: *Ignorabimus* sa nikdy nedozvieme. Tolstoj objavil skutočný princíp kontemplácie života. Prečítam si dôležitú pasáž z jeho eseje *O živote*,<sup>3</sup> ktorý vám ukáže, ako zdôrazňuje princíp života v kontraste s celou vedou o formách života. —

*„Falošná veda našej doby“ (tj na Západe) „predpokladá, že vieme, čo nemôžeme vedieť, a že nemôžeme vedieť jedinú vec, ktorú skutočne vieme. Človek s týmto falošným poznaním predpokladá, že pozná všetko, čo sa mu v priestore a čase predstavuje, a že nevie, čo mu hovorí jeho rozumné vedomie.*

*Taký grošák si predstavuje, že dobro vo všeobecnosti a jeho vlastné dobro zvlášť sú pre neho najnepoznatelnejšie zo všetkých vecí; jeho rozumné vedomie sa mu zdá takmer rovnako nepoznatelné, on sám ako zviera sa javí skôr poznateľný, zvieratá a rastliny ešte poznateľné a neživá a*

*nekonečne rozptýlená hmota sa mu zdá zo všetkých najpoznatelnejšia.*

*Niečo podobné sa deje s ľudským zrakom. Človek vždy nevedome upriamuje svoj pohľad najskôr na predmety, ktoré sú najvzdialenejšie, a preto sa zdajú farebne a obrysovo najjednoduchšie: obloha, horizont, vzdialené polia a lesy. Čím ďalej sú tieto veci preč, tým jasnejšie a jednoduchšie sa prezentujú, zatiaľ čo čím bližšie je objekt, tým zložitejšie sú jeho obrysy a farba. ... „Nie je to tak aj s falošným poznaním človeka? To, čo je mu nepochybne známe, jeho rozumné vedomie, sa mu javí ako nepoznatelné, pretože to nie je jednoduché, zatiaľ čo to, čo je preňho určite nepochopiteľné – neobmedzená a večná hmota – sa mu javí ako najpoznatelnejšie zo všetkých vecí, pretože je to veľmi vzdialené od vďaka nemu to vyzerá jednoducho\**

*V skutočnosti je to práve naopak.” (str. 53)*

Západný vedec sa v prvom rade pozerá na nehybnú hmotu bez života. Potom vníma, ako z toho vznikajú rastliny, zvieratá a ľudia ako výsledok pôsobenia chemických a fyzikálnych síl, vníma, ako sa neživá hmota rozprúdi do pohybu, zhlukuje a nakoniec dáva vznik pohybom mozgu. Len on nemôže pochopiť, ako vzniká život sám, pretože to, čo skúma, nie je nič iné ako forma, v ktorej sa život prejavuje. Tolstoj v podstate

hovorí: Život je naším bezprostredným záujmom, sme v živote, nie sme *život* ; ak si myslíme, že životu porozumieme jeho skúmaním a pozorovaním vo forme, nikdy to neurobíme. Potrebujeme iba kontemplovať život v sebe, potrebujeme iba *skúsenosť* – a potom sme to pochopili. Tí, ktorí veria, že nie je možné pochopiť realitu samotného života, tomu vôbec nerozumejú. – Tolstoj skúma, čo je ľudská bytosť schopná chápať ako svoj život, hoci príliš komplikovaný spôsob myslenia to nedokáže uchopiť v širokých obrysoch jednoduchého myslenia. – Ak chcete skutočne pochopiť formu, musíte sa pozrieť do jej najvnútornejšej podstaty. Ak ste ochotní len skúmať zákony prírody v ich vonkajšom vyjadrení, ako môžete dúfať, že zistíte, ako sa život, ktorý je podriadený rozumu, líši od života, ktorý nie je? Organizmy sú zdravé a ochorejú v súlade s rovnakými zákonmi; choroba a zdravie človeka sa riadia presne tými istými zákonmi. – Tolstoj opäť hovorí významné slová vo svojej eseji *O živote* :

*„Akokoľvek silné alebo rýchle môžu byť pohyby človeka v boji o smrť, v šialenstve, v delíriu, v opitosti alebo dokonca v záchvate vášne, nespoznávame v ňom život, nesprávame sa k nemu ako k živému človeku. len pripustiť možnosť života v ňom. Ale nech je človek akokoľvek slabý a nehybný, ak vidíme, že jeho zvieracia osobnosť je*

*podriadená rozumu, spoznáme v ňom život a podľa toho s ním aj zaobchádzame.“ (str. 62)*

Tolstoj znamená, že vonkajšia forma má význam iba vtedy, keď ju neštudujeme iba zvonku, ale chápeme to, čo nie je formou, čo je len duch – najvnútornejšia podstata. Ak sa snažíme iba pochopiť formu, nikdy nemôžeme preniknúť do skutočného života; ale formy pochopíme, ak počnúc životom prejdeme k forme. Ale Tolstoj nepristupoval k svojmu problému iba z vedeckej stránky; pristupoval k tomu aj z morálnej a etickej stránky. Ako ako ľudské bytosti dosiahneme tento skutočný život s jeho zákonom, ktorý sa rozširuje do vonkajšej formy? Tolstoj sa sám seba pýta: Ako ja, ako iní muži uspokojujú potreby nášho vlastného blaha? Ako môžem dosiahnuť spokojnosť vo svojom osobnom živote? Ak je jeho východiskovým bodom život zvierat, človek nemá inú otázku ako: Ako uspokojím potreby vonkajšej formy života? – Toto je podradný pohľad. O niečo vyššiu majú tí, ktorí hovoria: Nejde o uspokojenie potrieb jednotlivca; jednotliviec sa musí prepožičiavať spoločnému blahu, byť členom spoločnosti – navyše starať sa nielen o to, čo uspokojuje formu jeho vlastného vonkajšieho života, ale starať sa o to, aby boli uspokojené potreby tejto formy života medzi všetkými živými bytosťami. Musíme byť

členmi komunity, svoje potreby musíme podriadiť jej potrebám. Podriadenie potrieb jednotlivca potrebám komunity – to považujú mnohí moralisti a sociológovia v západnej kultúre za ideál. Ale – hovorí Tolstoj – to nie je najvyššie hladisko, lebo čo mám ešte na mysli okrem vonkajšej formy? To, ako sa žije v spoločenstve, ako sa na ňom zúčastňuje – to je predsa len vec vonkajšej formy. A tieto vonkajšie formy sa neustále menia. Ak môj osobný život nemá byť cieľom, prečo by mal byť cieľom život mnohých? Ak blahobyť jednotlivca vo forme života nie je ideálom, žiadny ideál spoločného blahobytu nemôže vzniknúť nahromadením jednotlivcov. Ideál nemôže byť blahobytom jednotlivca, ani blahom všetkých, pretože toto je vecou iba foriem, v ktorých je obsiahnutý život. Kde má byť život uznaný? Čomu sa máme podriadiť, *aknie* na potreby diktované našou nižšou prirodzenosťou? Ak *nie* podľa toho, čo predpisuje spoločné blaho alebo ľudstvo? To, čo v jednotlivcovi aj v spoločenstve túži po blahu a šťastí, je život sám v najrozmanitejších podobách. Prislúcha nám teda, aby sme svoj etický, najvnútornejší ideál neutvárali podľa vonkajších foriem, ale podľa toho, čo za ideál zaručil najvnútornejšej podstate duše sám prebývajúci Boh. Preto Tolstoj opäť siaha po vyššom druhu kresťanstva, ktoré považuje za pravé kresťanstvo. – Nehľadajte kráľovstvo Božie vo

vonkajších prejavoch – vo formách – ale vo vnútrivý. Čo je vašou povinnosťou, bude vám jasné, keď budete vedome prežívať život duše, keď sa necháte inšpirovať Bohom v sebe, keď budete načúvať výrokom svojej duše. Nedovoľte, aby vás pohltili formy, hoci sú skvelé a pôsobivé! Chodte do pôvodného, nerozdeleného života, do božského života vo vás samých. Keď človek neprevezme etické ideály, kultúrne ideály do seba zvonka, ale nechá zo svojej duše prúdiť to, čo vzniká v jeho srdci, to, čo Boh vložil do jeho duše, potom prestane žiť iba vo forme; vtedy je morálny v pravom zmysle. Toto je vnútorná morálka a inšpirácia. Z tohto hľadiska sa Tolstoj usiluje o úplnú obnovu všetkých koncepcií života a sveta v podobe toho, čo nazýva „pôvodné kresťanstvo“. Podľa jeho názoru sa kresťanstvo externalizovalo, prispôsobilo sa rôznym formám života, ktoré vyprodukovala kultúra a civilizácia v rôznych storočiach. A čaká na éru, kedy bude forma pulzovať novým, vnútorným životom, kedy bude život opäť zachytený v priamej skúsenosti. Preto ho nikdy neunaví nabádať v stále nových súvislostiach, že ide o zakúšanie *jednoduchosti* existencii duše, nie o komplexnej existencii, ktorá sa neustále snaží naučiť niečo nové. Ideál predpísaný Tolstým je, že treba zachovať jednoduchosť duše, že zložitnosť vonkajšej vedy, vonkajšieho umeleckého prednesu, luxusné

doplňky moderného života. sa musí vyriešiť v jednoduchosti, ktorá je vlastná duši každého človeka, bez ohľadu na to, v akej forme života a spoločnosti sa nachádza. A tak je Tolstoj tvrdým kritikom rôznych foriem západoeurópskej kultúry, západnej vedy. Vyhlasuje, že táto veda, podobne ako teológia, postupne zatuhla do súboru dogiem a že západní vedci vyvolávajú dojem, že sú vyslovení dogmatici, naplnení nesprávne nasmerovaným intelektom. Vynáša prísny súd nad týmito vedcami, predovšetkým na ideál, o ktorý sa v týchto formách vedy usilujú, a na tých, ktorí za konečný cieľ všetkého snaženia považujú naše materiálne blaho. Po celé stáročia sa ľudstvo usilovalo o to, aby sa formy stali prvoradými, pokiaľ ide o vonkajšie vlastníctvo, vonkajšie blaho ako najvyšší cieľ. A teraz – vieme, že by to nemalo byť kritizované, ale považované za nevyhnutné – blahobyť sa nesmie obmedzovať na konkrétne hodnoty alebo triedy, ale musí byť zdieľaný jedným a všetkými. – Proti tomu sa určite nedá nič namietiť, ale je to proti A teraz – vieme, že by to nemalo byť kritizované, ale považované za nevyhnutné – blahobyť sa nesmie obmedzovať na konkrétne hodnoty alebo triedy, ale musí byť zdieľaný jedným a všetkými. – Proti tomu sa určite nedá nič namietiť, ale je to proti A teraz – vieme, že by to nemalo byť kritizované, ale považované za nevyhnutné

– blahobyt sa nesmie obmedzovať na konkrétne hodnoty alebo triedy, ale musí byť zdieľaný jedným a všetkými. – Proti tomu sa určite nedá nič namietiť, ale je to protiformou , v ktorej sa západná sociológia a západný socializmus snažia dosiahnuť, aby Tolstoj smeroval svoje útoky. Čo hlása tento socializmus? Jeho cieľom je premena vonkajších foriem života. Samotná materiálna kultúra má viesť mužov na vyššiu úroveň, na vyššiu životnú úroveň. A potom, ako sa verí, tí, ktorých podmienky sa zlepšia, ktorých prosperita sa zvýši, budú mať aj vyšší etický štandard. Všetko etické úsilie zo strany socializmu smeruje k revolúcii vonkajšej formy podmienok existencie. –

Tolstoj útočí práve na tento postoj. Zrejším výsledkom evolúcie kultúry bol rozvoj najrozmanitejších rozdielov v hodnosti a triede. Môžete vôbec veriť, že ak túto kultúru formy urobíte prvoradou, skutočne vytvoríte ideálnu civilizáciu? Nie, musíte uchopiť ľudskú bytosť tam, kde on sám vytvára formu. Musíte obohatiť jeho dušu, naplniť jeho dušu božsko-morálnymi silami a potom, konajúc zo samotného zdroja života, zmení formu. To je Tolstého socializmus a je to jeho názor, že žiadna obnova morálnej a etickej kultúry nemôže nikdy vzniknúť z akejkoľvek metamorfózy formovej kultúry Západu, ale že túto obnovu musí uskutočniť duša, zvnútra von. Nie je teda hlásateľom dogiem, ale

zástancom úplnej premeny ľudskej duše. Nehovorí: Etický štandard človeka sa zvyšuje, keď sa vonkajšie podmienky jeho života zlepšia... ale hovorí: Len preto, že ste sa zakladali na vonkajších formách, ste si priniesli úbohosť svojej existencie. Kým nepretvoríte ľudskú bytosť zvnútra, nebudete schopní prekonať túto formu života. V sociológii, ako aj v darwinizme, máme posledné odnože starej formovej kultúry. Ale potom tu máme aj predbežné faktory pre novú kultúru V sociológii, ako aj v darwinizme, máme posledné odnože starej formovej kultúry. Ale potom tu máme aj predbežné faktory pre novú kultúru V sociológii, ako aj v darwinizme, máme posledné odnože starej formovej kultúry. Ale potom tu máme aj predbežné faktory pre novú kultúru*života*. Tak ako v prvom prípade máme líniu zostupu, aj tu máme líniu stúpania. Tak málo, ako je starý človek, ktorý už dosiahol svoju ustálenú formu života, schopný úplnej sebaobnovy, tak málo môže stará kultúra vyprodukovať novú formu života. Práve z dieťaťa s jeho sviežimi silami rastu vyviera nová forma života – vnútorne zrýchlená – z toho, čo je ešte nediferencované a schopné rozvinúť sa do nekonečnej rozmanitosti. Preto Tolstoj vidí v ruskom ľude ľudí, ktorí ešte nie sú zapletení do západných foriem kultúry; práve v tomto ľude musí klíčiť život budúcnosti. Z jeho pozorovania Slovanov, ktorí stále

vnímajú európske ideály kultúry – európsku vedu, ako aj európske umenie – s apatickou ľahostajnosťou, Tolstoj vyhlasuje, že v tomto ľude žije nediferencovaný duch, ktorý sa musí stať nositeľom budúceho ideálu kultúry. Práve tam vidí nádej do budúcnosti. Jeho úsudok je založený na veľkom zákone evolúcie, na zákone, ktorý nás učí princípu zmeny foriem a stále nového, zárodočného vzopätia života.

V desiatej kapitole svojej eseje *O živote* hovorí:

*„A zákon, ktorý v sebe poznáme ako zákon nášho života, je ten istý zákon, podľa ktorého sú usporiadané všetky vonkajšie javy vesmíru, len s tým rozdielom, že v nás samých poznáme tento zákon ako zákon, ktorý musíme sami naplniť. kým pri vonkajších javoch to poznáme ako zákon, podľa ktorého sa veci dejú bez našej účasti.“ (str. 47)*

Takto sám Tolstoj vydáva svedectvo o živote, ktorý sa vyvíja, ktorý večne podlieha zmenám. Boli by sme veľmi úbohými predstaviteľmi duchovnej vedy, keby sme takýto jav nedokázali správne pochopiť a mali by sme len kázať starodávnu pravdu. Prečo študujeme starodávnu múdrosť? Pretože táto starodávna múdrosť

nás učí chápať život v jeho hĺbkach, pretože nám odhaľuje, ako sa Božstvo stále a znova prejavuje v nekonečnej rozmanitosti foriem. Každý, kto sa stane dogmatikom, ktorý bez uší a slov hovorí len o starodávnej múdrosti o udalostiach bezprostrednej súčasnosti, je všetko iné, len nie dôstojný predstaviteľ duchovnej vedy. Starodávna múdrosť sa nás neučí preto, aby sme ju opakovali slovami, ale preto, aby sme *žilia* naučiť sa porozumieť tomu, čo sa okolo nás deje. Vývoj našej vlastnej rasy, ktorá sa od čias starovekej indickej civilizácie až po našu vlastnú oddeľovala do rôznych foriem, je presne opísaný a vykreslený v tejto prastarej múdrosti, ktorá hovorí aj o vývoji, ktorý príde v budúcnosti. , v našej vlastnej bezprostrednej budúcnosti. Hovorí nám, že stojíme na začiatku novej svetovej éry. Naš rozum, naša inteligencia sa vyvinuli ako výsledok prechodu cez rôzne oblasti existencie. Sily nášho fyzického intelektu dosiahli svoj najväčší triumf vo formovej kultúre našej doby. Intelekt prenikol do prírodných zákonov formy a dosiahol ich zvládnutie v ohromnom pokroku dosiahnutom v aplikovanej technológii, v štandardoch nášho života. Teraz stojíme na začiatku epochy, keď sa niečo musí vliať do tohto intelektu, niečo, čo musí uchopiť a formovať ľudskú bytosť zvnútra smerom von. Preto si Teozofické hnutie zvolilo za svoj hlavný

princíp a cieľ vytvorenie jadra univerzálneho bratstva medzi ľuďmi bez rozdielu vierovyznania, triedy, pohlavia či farby pleti: *život* , ktorý treba hľadať vo všetkých týchto formách. Duchovný ideál vznášajúci sa pred nami je ideálom Lásky, ideálom, ktorý človek, keď si uvedomí božstvo, prežíva ako druhý božský princíp, ktorý je v ňom samom. Kultúru intelektu, ducha nazýva teozofia, *Manas* ; *Budhije* princíp, ktorý je vnútorne preniknutý láskou, princíp, ktorý prichádza len za takou múdrosťou, ktorá je naplnená láskou. A tak ako naša rasa vytvorila kultúru založenú na intelektu, ďalšou etapou bude kultúra, v ktorej jednotlivec, naplnený láskou, koná zo svojej vnútornej, božskej podstaty, bez toho, aby stratil orientáciu v chaose vonkajšieho sveta, či už v oblasti vedy alebo spoločenského života. Ak máme túto koncepciu duchovného ideálu, môžeme tvrdiť, že sme ju správne pochopili – a potom nezabudneme na osobnosť, ktorá sa medzi nami, žijúca medzi nami, snaží vnieť do vývoja ľudstva Impulz nového života.

Veľa z toho, čo Tolstoj hovorí o esenciálnej podstate človeka, je s tým v dokonalom súlade. Dovoľte mi prečítať si ešte jednu pasáž, ktorá je obzvlášť charakteristická pre jeho etický a morálny ideál:

*„Celý život takýchto ľudí smeruje k údajnému zvyšovaniu blaha ich osobnosti. A dobro ich osobnosti sa im javí ako uspokojovanie jej potrieb; a tieto potreby sú všetky tie podmienky individuálnej existencie, na ktoré je upriamená ich pozornosť. Potreby, ktorých si uvedomujú – tie, na ktoré upriamili svoju pozornosť – v dôsledku tejto pozornosti vždy narastú do nekonečných rozmerov a uspokojenie týchto prerastených potrieb pred nimi skrýva požiadavky ich skutočného Života. (str. 82/3)*

Tolstoj teda v skutočnosti hovorí: Mysliace vedomie nie je uzavreté v medziach osobnosti. Osobnosť je vlastnosťou zvierťa a človeka ako zvierťa. Rozumové vedomie je vlastnosťou samotného človeka. Kým sa človek nenaučí stať sa neosobným, nechať v sebe vládnuť neosobný život, nevyrastie z kultúry formy v kultúru života – napriek neustálemu vývoju vonkajšej formy. Človek sa učí správne žiť do budúcnosti, keď je jeho bytosť ponorená do večného, neporušiteľného. Kultúru založenú na intelektu musí nahradiť budhi, kultúra založená na múdrosti. Najdôležitejšími faktormi sú tu sily, ktoré pôsobia v samotnom živote.<sup>4</sup>

Patrí sa nám rozpoznať a pochopiť takúto pravdu. Veľkosť Leva Tolstého spočíva v tomto: ukázal,

že ideály nemožno nájsť *vonku* , v hmotnom svete, ale môžu vyvierať z duše.

---

*Pozri tiež* : Nasledujúca pasáž je zo VI. prednášky kurzu *Evanjelium sv. Jána* vo vzťahu k ostatným trom evanjeliám, najmä evanjeliu svätého Lukáša:

*„...Takýto mysliteľ si zasluhuje najväčšiu úctu predovšetkým na Západe, kde sú celé knižnice preplnené siahodlými filozofickými dizertáciami o tom istom, čo Tolstoj veľkolepo a silne vykladá v jedinom diele, akým je jeho esej O živote . V Tolstého spisoch sú stránky, kde sa s elementárnou silou prejavuje isté hlboké poznanie teozofickej pravdy.“*